

ISMERTETÉS.

E. D. DANA: *A Text-Book of Mineralogy*. New-York, 1898.*

Az ásványtan különböző diszciplínáinak és segédtudományainak gyors fejlődése, nemkülönben a fizika és kémia még teljesen ki nem derített tényeinek újabb elméletekkel való magyarázata és a modern vizsgálati módszerek ismertetése, valamely hosszabb idő múlva megjelenő tankönyv új kiadásának nemcsak bővítését, de teljes átdolgozását is szükségessé teszi. A szóban levő munka első sorban tanító célokra van szánva, de örömmel fogják fogadni mindazok is, a kik a tudományos ásványtannal foglalkoznak. Az 594 lapra terjedő munka négy főrésze: 1. Crystallography 5—144 l., 2. Physical Mineralogy 145—238. l., 3. Chemical Mineralogy 239—270 l. és 4. Descriptive Mineralogy 271—546. l. — A kik további kimerítőbb tanulmányokat kívánnak tenni, azok igen jó hasznát vehetik az általános rész egyes szakaszainak végén felsorolt fontosabb irodalomnak, a hol egyszersmind utal a szerző arra a munkára, a melyben a teljes irodalmi jegyzéket megtaláljuk. — Az általános résznek leghosszabbja a kristálytani, ezt szerző a legújabb szempontok szerint tárgyalja; a hat kristályrendszer alakjai, ezek szimmetriája szerint, 32 csoportba vannak osztva. Tekintettel a kezdőre és a megérthetés könnyítésére az általános kristálytani bevezetés után a szabályos rendszerrel kezdi a szerző; minden rendszernél a normalis csoportot (*normal group*) ismerteti először, a mely a legszimmetriásabb és a legközönségesebb. Az egész munkában használt jelzés mód a MILLER-féle, de a kristálytani részben a NAUMANN- és WEISS-féle jelek szintén ismertetvék. Minden kristályrendszer után a számításnak egyszerű menete rövid konkrét példával van felvilágosítva.

A fizikai és kémiai részben a fősúlyt arra fektette a szerző, hogy a jelenleg alkalmazott vizsgálati módokkal megismerkedjünk, különösen fontos volt ez a kristályok optikai sajátságainak vizsgálata közben. Az újabb vizsgálatok eredményei figyelembe vannak véve (pl. keménység, faj-súly), a fontosabbak közül, a melyek gyakorlati jelentőségűek, bővebben vannak ismertetve; így pl. külön fejezetet szentelt az étető kísérleteknek, mint a melyek eredményei a kristályok szimmetriájának felismeréséhez fontosak. A kristályoptikában (160—230 l.) az általános bevezetés után a

* A munka teljes címe: *A Text-book of Mineralogy with an extended treatise on crystallography and physical mineralogy*. New edition, entirely rewritten and enlarged, with nearly 1000 figures and a colored plate. — New-York, 1898.

készülékek és módszerek vannak leírva, ez után az izotróp és anizotróp kristályok optikai jellege a fényelmélet mostani állásának megfelelően. A pszeudoszimmetriás kristályok optikai viselkedése az optikai anomáliák fejezetében nyert ismertetést.

A leíró rész a könyv másik nagyobb felét teszi (269—546) és DANA : System of Mineralogy 6. kiadásának körülbelül egy negyedre redukált kivonata ; a szisztematikai sorrend ugyanaz, mint a nagy munkában, az újabb fajok már szintén a szisztemába vannak felsorolva. Az egyes fajoknak rövid, csupán a leglényegesebbre szorítókozó leírását adja és itt talán kissé túlmént a határon a szerző ; a lelethelyek sincsenek oly kimerítően felsorolva, de az isomorf csoportokra kissé nagyobb súly van fektetve. A főbb csoportok fajainak leírását általános jellegzés előzi meg, mint pl. a szilikátok, földpátok, csillámok leírását stb. A közönségesebb és fontosabb fajoknál néhány sorban *Diff.* (=differences) felirat alatt az ásvány felismerésére és más hasonló ásványoktól való megkülönböztetésére az ismertető jelek vannak összefoglalva. — Kár, hogy a szerző már a hat évvel ez előtt megjelent nagy munkája kidolgozásakor nem lépett közvetlen érintkezésbe magyar szakemberekkel, a kik őt egyik-másik hiányra vagy tévedésre figyelmeztették volna, ily módon el lehetett volna kerülni azt is, hogy az ásványtani tekintetben oly érdekes és változatos hazánkra vonatkozó hiányok e tankönyvbe is át ne véteessenek és a lelethelyek is helyesen legyenek írva. A lelethelyek felsorolásával természetesen első sorban az amerikaiak vannak tekintetbe véve, de a magyarországiak közül több kevésbé fontos fel van véve, viszont a fontosabbak elhagyva, a mely hiány illetve következetlenség a nagy munkában is megvan. Könnyen érthető és megbocsátható, hogy a magyarországi lelethelyek, úgy mint v. ZEPHAROVICH Miner. Lexikonában a németes írásmóddal, néha hibásan is (Herregrund, Schemnitz, Frapmik, Cziklova, Dognaczka) és a már időt mult régi közgazgatási beosztás szerint (Banat, Transsylvania) vannak felsorolva. Egyes fajok tárgyalásakor, a melyek Magyarországon kiváló szépen kristályosodva fordulnak elő, nincsenek megemlítve a lelethelyek, pl. a piritnél Dognácska, az amethystnél Selmezbánya, a hematitnál Dognácska és a Hargita hegység vagy végül a dognácskai aragonit, pedig ezek a szép előfordulások a legkiválóbbakkal is kiállják a versenyt. A grossularnak magyarországi lelethelyei közül Dognácska és Vaskő (Moravicza) sokkal jelentékenyebb, mint Csiklova, míg ellenkezőleg a vesuviánnál ez utóbb említett lelethely a fontos. Wollastonit lelethelyéül Nagyágot szintén említi szerző pedig v. ZEPHAROVICH idézett munkájában csak Csiklova és Rézbánya van említve. Határozott tévedés, a mikor a cölestin lelethelyei közt Rézbányát is felsorolja szerző, igaz, hogy ezt az adatot valószínűleg v. ZEPHAROVICH Mineral. Lexikonja első kötetéből vehette, de ez a munka második kötetének 154. lapján már rektifikálva van ; míg a gyönyörű szép és ismert úrvölgyi

kék cölestint nem említi. --- De ezek felemlítésével csupán a kezdő mineralogust szándékoztam figyelmeztetni, korántsem e kiváló tankönyv értékét kisebbíteni. — A leíró részhez két függelék van csatolva, az egyikben a kristályalakok rajzolása és projekciója van ismertetve, a másik rövid táblázatokot tartalmaz, a melyekben az ásványok fizikai sajátságai (kristályrendszer, hasadás, keménység, fénytstb.) szerint vannak csoportosítva.

ZIMÁNYI KÁROLY.

IRODALOM.

- (5.) HOFMAN RAFAEL: *Körmöcz szab. kir. bányaváros története és bányászata.* (Mittheilungen der Section für Naturkunde des österreichischen Touristen-Club. Wien, 1899, XI. Jg. Nr. 2.)

A szerző ebben a vonzó leírásban megismerteti az ősi bányaváros multját és jelenét. Körmöcz aranybányáit már a 8. században művelték a Rammelsbergből bevándorolt szász bányászok, 1004-ben már híres volt bányája s 1100-ban Könyves Kálmán király szabad bányavárossá tette; 1545-ig a bányászat kizárólag a városi polgárok kezében volt, ekkor adta át a város a bányákat I. Ferdinánd királynak. Változó szerencsével folyik ezóta Körmöcz bányászata; a 18. században virágzó művelésnek örvend, a jelen század első felében hanyatlik, de jelenleg ismét a felvirágzás hajnalán áll. Körmöcz bányászati viszonyait GESELL SÁNDOR kitünő monografiája nyomán ismerteti a szerző. Végül a város nevezetességeit, a városi muzeum kincseit sorolja fel.

P. K.

- (6.) ULLMANN HUGO: *Jelentés a Bihar vármegyei Petrócz ércztelepeiről.* (Montan-Zeitung für Oesterreich-Ungarn, die Balkanländer und das Deutsche Reich. Graz, 1899. VI. Jg. Nr. 6.)

Petrócz vidékén az érczek a következő öt helyen találhatók: 1. Kiskóh falu közelében, 2. a Törökműben, 3. a Magura Saca területén, 4. a sulesti hegyoldalon, 5. a Karpinasa szorosban.

A kiskóhi ércz mágnesevaskövét a falutól *ÉK*-re mintegy 1 km. távolságban 17 méter hosszú tárna tárja fel. Vastagsága itt 1·27 m., de gyaníthatólag nagyobb rakodással vagy épen telep-tömszszel függ össze. Ettől a tárnától *É*-nek másfél km. távolságra van a Törökmű, a mely kvarczos kőzetben 30 cm. vastagságú mágnesevaskő telepet tár fel. A Magura-Sacán van a legnagyobb érczrakodás, mert itt a vörösvaskő mintegy 3 km. hosszú és 2½ km. széles szabad-tömszben található a felszínen. Az érczelőjövettel a czikkíró, a ki troppai bányafőmérnök, 20—30 millió métermázsára becsüli és felemlíti, hogy HALAVÁTS GYULA magyar főgeologus az ércz mennyiségét 50 millió métermázsára becsülte. A Pulsa és Galbina patakok torkán szintén megvan a vasércz nyoma, s itt látszik, hogy az ércz fekvője gránit, s fedője mészkő. A kiskóhi tárnától *DK*-nek 3 kilométerre, Sulestnél, az előbbitől mintegy 200 méterrel magasabban, vörösvaskő-telep talál-